Адміністративне право та процес

УДК 347.73:347.76(477)

Рябченко Василь Вікторович
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
Державного університету «Київський авіаційний інститут»
Ryabchenko Vasyl
a Graduate of the third (educational and scientific) level
State University "Kyiv Aviation Institute"
ORCID: 0000-0001-7723-3310

КАСАЦІЙНИЙ ПЕРЕГЛЯД ЯК ЗАСІБ КОНТРОЛЮ ЗАКОННОСТІ РІШЕНЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ СУДІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВА НА ПІДПРИЄМНИЦТВО

CASSATIONAL REVIEW AS A MEANS OF CONTROLLING THE LEGALITY OF DECISIONS OF ADMINISTRATIVE COURTS CONCERNING THE PROTECTION OF THE RIGHT TO ENTREPRENEURSHIP

Анотація. *Вступ. Ключовим засобом дотримання законності рішень адміністративних судів щодо захисту права на підприємництво виступає саме касаційний перегляд рішень адміністративних судів, завдяки якому забезпечується контроль рішень першої та другої інстанцій, уніфікація судової практики, захист конституційного права на підприємництво та попередження правових помилок у майбутньому. Мета: дослідити механізми касаційного перегляду у контексті захисту права на підприємництво та визначити його практичне значення щодо ефективності адміністративної юстиції та забезпечення правової безпеки суб'єктів господарювання. Методи*

дослідження базуються на діалектичному підході і включають формально-юридичний та системно-структурний метод а також методи порівняльного аналізу і синтезу, узагальнення та систематизації. Результати: досліджено касаційний перегляд судових рішень в адміністративному судочинстві як правовий засіб контролю законності та забезпечення єдності судової практики у справах щодо захисту права на підприємницьку діяльність. Проаналізовано нормативні засади касаційного провадження, правові позиції Верховного Суду, а також їх значення для формування стабільних стандартів судового захисту суб'єктів господарювання у публічно-правових спорах. Зроблено висновок, що касаційне провадження виконує не лише функцію виправлення судових помилок, а й системоутворюючу роль у забезпеченні принципів законності, правової визначеності та ефективного судового захисту права на підприємницьку діяльність. Обговорення: збереження законодавцем системи касаційних фільтрів, яка обмежує можливість перегляду рішень у справах незначної складності та окремих категоріях проваджень, підвищує відповідальність судів першої та апеляційної інстанцій за правильність застосування норм права, а також актуалізує питання удосконалення критеріїв віднесення справ до категорії незначної складності. Перспективним є подальше наукове осмислення можливості запровадження диференційованих касаційних фільтрів у справах зазначеної категорії. Варто зважити і на таку важливу функцію касаційного перегляду як забезпечення ефективного права на суд, що підтверджується підходами Європейського суду з прав людини та практикою Верховного Суду.

Ключові слова: *адміністративне судочинство, касаційний перегляд, Верховний Суд, законність судових рішень, право на підприємницьку діяльність, судовий контроль, єдність судової практики, публічно-правові спори.*

Summary. *Introduction. The key means of maintaining the legality of decisions of administrative courts regarding the protection of the right to entrepreneurship is the cassation review of decisions of administrative courts, which ensures control of decisions of first and second instance, unification of judicial practice, protection of the constitutional right to entrepreneurship and prevention of legal errors in the future. Purpose: to investigate the mechanisms of cassation review in the context of protecting the right to entrepreneurship and to determine its practical significance in terms of the effectiveness of administrative justice and ensuring legal security for business entities. The research methods are based on a dialectical approach and include the formal-legal and system-structural method, as well as methods of comparative analysis and synthesis, generalization and systematization. Results: the cassation review of court decisions in administrative proceedings was investigated as a legal means of controlling legality and ensuring the unity of judicial practice in cases concerning the protection of the right to entrepreneurship. The normative principles of cassation proceedings, the legal positions of the Supreme Court, as well as their significance for the formation of stable standards of judicial protection of business entities in public law disputes were analyzed. It was concluded that cassation proceedings perform not only the function of correcting judicial errors, but also a system-forming role in ensuring the principles of legality, legal certainty and effective judicial protection of the right to entrepreneurship. Discussion: the legislator's preservation of the system of cassation filters, which limits the possibility of reviewing decisions in cases of minor complexity and certain categories of proceedings, increases the responsibility of the courts of first and appellate instances for the correct application of the rules of law, and also raises the issue of improving the criteria for classifying cases as minor complexity. Further scientific understanding of the possibility of introducing*

differentiated cassation filters in cases of this category is promising. It is also worth considering such an important function of cassation review as ensuring a practical and effective right to a court, which is confirmed by the approaches of the European Court of Human Rights and the practice of the Supreme Court.

Key words: *administrative proceedings, cassation review, Supreme Court, legality of court decisions, right to entrepreneurial activity, judicial control, unity of judicial practice, public law disputes.*

Постановка проблеми та її актуальність. Захист права на підприємництво, як однин із ключових інструментів забезпечення економічних свобод та стабільності ринкових відносин у демократичній державі в умовах України набуває особливого значення, оскільки формування ефективної системи адміністративного судочинства має враховувати і питання законності рішень органів влади щодо підприємницької діяльності. При цьому ключовим засобом контролю за додержанням законності та правильністю застосування норм матеріального та процесуального права виступає саме касаційний перегляд рішень адміністративних судів. Завдяки такому перегляду забезпечується подвійний рівень контролю рішень першої та другої інстанцій як щодо фактів справи, так і щодо застосування права, уніфікація судової практики через формування стабільних підходів до тлумачення адміністративного законодавства у спорах про підприємницьку діяльність, захист конституційного права на підприємництво та попередження правових помилок у майбутньому шляхом формування прецедентів, які враховуються при ухваленні рішень у подальшому.

Особлива актуальність дослідження зазначеної тематики зумовлена також сучасними викликами: прискореним розвитком економіки, розширенням електронних форм державного адміністрування, зростанням

кількості спірних ситуацій між підприємцями та контролюючими органами. При цьому законодавчі та процесуальні новели в адміністративному судочинстві потребують критичного аналізу щодо їх ефективності у реальному захисті прав підприємців, а також щодо того, чи забезпечує касаційний перегляд належний рівень правового контролю.

Касаційний перегляд у справах про захист права на підприємництво слід розглядати не лише як процесуальний механізм контролю законності судових рішень, а й як важливий інструмент забезпечення правової визначеності, стабільності економічних відносин та довіри суб'єктів господарювання до адміністративної юстиції.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Різноманітні аспекти вказаної проблеми у різні часи досліджували В.М. Бевзенко, О.В. Гетманцев. Н.Є. Керноз, О.В. Константий, І.В. Назаров, А.О. Новомлинець, М.І. Сірий, М.І. Смокович, Н.Є. Хлібороб, Л.В. Шестак та інші. В той же час варто зазначити, що у юридичній літературі касаційний перегляд традиційно розглядається як неординарний спосіб перегляду судових рішень, що застосовується тільки у випадках, передбачених законом. Тобто, якщо право на апеляційне оскарження наявне, як правило, у всіх випадках, і лише в деяких воно обмежується на підставі спеціальних приписів закону, то право на касаційне оскарження, навпаки, виникає тільки у передбачених законом випадках. Вказане стосується історичного контексту касаційного оскарження. Щодо ж актуального його стану, то констатується його ординарний характер, подібно до апеляційного перегляду [1, с. 183-184, 2]. В той же час істотні зміни у соціальних відносинах у сфері підприємництва та оновлення законодавства про адміністративне судочинство потребують відповідного наукового аналізу сучасної правової ситуації, пов'язаної з осучасненим адміністративно

правовим регулюванням порядку касаційного оскарження рішень адміністративних судів нижчої інстанції [3].

Мета. Дослідити механізми касаційного перегляду у контексті захисту права на підприємництво та визначити його практичне значення щодо ефективності адміністративної юстиції та забезпечення правової безпеки суб'єктів господарювання.

Методи дослідження базуються на діалектичному підході і включають формально-юридичний та системно-структурний метод а також методи порівняльного аналізу і синтезу, узагальнення та систематизації.

Основний матеріал. Передусім варто вказати на прагнення законодавця забезпечити максимальний рівень гарантій доступу до суду та разом із тим зберегти історичний екстраординарний характер касаційного оскарження. Такий напрям розвитку касаційного оскарження варто підтримати.

Відповідно до ч. 1 ст. 36 Закону «Про судоустрій і статус суддів», завданням Верховного Суду, до складу якого входить Касаційний адміністративний суд, визначено забезпечення сталості та єдності судової практики у порядку та способом, визначеним процесуальним законом [4]. Зазначене надало можливість окремим науковцям стверджувати, що завданнями касації є виключно забезпечення правильного застосування судами матеріального та процесуального права. При цьому вказується про реалізацію в Україні німецької моделі касації, за якої суд касаційної інстанції може прийняти власне рішення по суті справи, у разі правильного встановлення нижчестоящими судами фактичних обставин справи на відміну від французької моделі, за якої суд касаційної інстанції у будь-якому випадку може тільки направити справу на додатковий розгляд зі своїми рекомендаціями. Перевагою німецької моделі вважається більш оперативне

вирішення справи, а також зменшення витрат сторін судового процесу у зв'язку із провадженням [1, с. 183-184, 2, 5].

У ст. 14 КАС України встановлено право на перегляд судового рішення зокрема, у касаційному порядку. Це означає, що касаційний перегляд є невід'ємною частиною адміністративного судочинства, а його здійснення має сприяти передусім, вирішення публічно-правового спору. Зазначені норми надають підстави погодитись із висловленою в юридичній літературі більш пізньою думкою про доцільність розгляду касації як додаткової гарантії захисту суб'єктивних прав, свобод, законних інтересів [6, с. 1075]. Тобто вирішення публічно-правового спору у порядку, передбаченому процесуальним законом варто визначити засобом забезпечення Верховним Судом сталості та єдності судової практики. Водночас, вирішення публічно-правового спору становить і невід'ємний елемент завдання діяльності суду касаційної інстанції. Такий висновок підтверджується й положеннями щодо історичного розвитку касаційного перегляду у державах романо-германської правової системи.

Так, особливості побудови романо-германської правової системи, де провідним джерелом права виступають нормативно-правові акти, зумовлюють виникнення проблем тлумачення цих актів судами. Але проблеми пов'язані із недоліками змісту нормативно-правових актів, зумовлюють неоднаковість їх тлумачення та застосування у різних випадках. Усунення такої неоднаковості й складає завдання касаційної інстанції, що як правило, виступає водночас останньою інстанцією судового розгляду справи. Для порівняння, англо-саксонській правовій системі не характерний касаційний перегляд, втім справа може двічі проходити апеляцію. При цьому апеляційний суд перевіряє, як правило, не правильність застосування нижчестоящим судом норм

матеріального права, а дотримання процедури судового розгляду справи [7, с. 112–119; 1, с. 199; 8, с. 139].

Варто погодитись із виділенням у юридичній літературі таких специфічних властивостей касації як: право касаційного оскарження; передумови касаційного оскарження; подання касаційної скарги; стадії касаційного провадження; повноваження касаційного суду; постанови та ухвали касаційного суду. У межах вказаних особливостей увага наголошується на: межах перегляду судом касаційної інстанції (ст. 341 КАС України); об'єктах касаційного оскарження (ст.ст. 328, 330, 338 КАС України). Так, характеризуючи межі касаційного перегляду судових рішень, варто вказати на правову природу суду касаційної інстанції як суду права, а не суду факту, що означає передусім, неможливість встановлювати обставини справи, що не були встановлені судами попередніх інстанцій. Щодо об'єктів касаційного перегляду, то мова йде про: специфічні вимоги до змісту власне касаційної скарги (ст. 330 КАС України); специфічне коло рішень та ухвал, що можуть бути оскаржені у касаційному порядку (ст.ст. 328, 330 КАС України) [6, с. 1076-1077].

У справах про захист права на підприємництво право касаційного оскарження є обмеженим у значній кількості випадків. Так, відповідно до п. 2 ч. 5 ст. 328 КАС України, не підлягають касаційному оскарженню судові рішення, прийняті у справах незначної складності, а також справ, які фактично було розглянуто за правилами спрощеного позовного провадження. У зв'язку із захистом права на підприємництво можуть виникати такі справи незначної складності (ч. 6 ст. 12 КАС України), як: оскарження бездіяльності уповноваженого суб'єкта щодо розгляду запита на інформацію (п. 2); припинення підприємницької діяльності (за зверненнями владних суб'єктів) або відміни державної реєстрації припинення суб'єктів підприємництва (п. 4);

оскарження рішення владного суб'єкта, за яким владним суб'єктом може бути заявлено вимогу про стягнення грошових сум (п. 6) та деякі інші.

Відповідно до ч. 2 ст. 257 КАС України, за правилами спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка адміністративна справа, за винятком справ, передбачених частиною 4 цієї статті. У ч. 4 ст. 257 КАС України передбачені конкретні категорії адміністративних справ, серед яких можна виділити наступні, які стосуються захисту права на підприємництво: щодо оскарження нормативно-правових актів (за деякими винятками, передбаченими законом) (п. 1); щодо оскарження актів владних суб'єктів у поєднанні із вимогою про відшкодування завданої шкоди (п. 2); щодо примусового відчуження нерухомого майна з мотивів суспільної необхідності (п. 3) та деякі інші. Таким чином, значне коло справ про захист права на підприємництво може розглядатись у порядку спрощеного позовного провадження, що виключає касаційне оскарження рішень адміністративного суду.

Крім того, варто вказати, що у справах про застосування санкцій касаційне оскарження неможливе, оскільки постанова Апеляційної палати ВАКС, що є апеляційною інстанцією у таких справах, не підлягає касаційному оскарженню (ч. 8 ст. 283-1 КАС України). У інших справах, передбачених § 2 глави 2 розділу 2 КАС України визначено окремі особливості касаційного оскарження, зокрема спеціальні строки подання касаційної скарги (ч. 5 ст. 289-4 КАС України).

Значною мірою обмеженим є також право касаційного оскарження ухвал. Зокрема, касаційному оскарженню підлягають виключно ухвали, передбачені у ч.ч. 2, 3 ст. 328 КАС України: про забезпечення позову, повернення позовної заяви позивачеві; відмови у відкритті провадження у справі та інші. Варто погодитись із висловленою у юридичній літературі

позицією, що надання законодавцем права на оскарження ухвал окремо від рішення суду зумовлено винятковим значенням деяких з них для подальшого провадження у справі, неможливість їх оскарження здатне призвести до неможливості самого судового процесу. Надання ж можливості оскаржувати усі ухвали могло б приводити до значної кількості зловживань та затягування розгляду справи [1, с. 198].

Поряд із цим, варто вказати на затребуваність касаційного перегляду у досліджуваній категорії адміністративних справ. Так, у 2023 році на розгляді Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду перебувало 58 справ про оскарження актів Верховної Ради України, 7 справ щодо праці та зайнятості населення, що становить більше 10 % від усіх справ, що перебували на перегляді (610 справ) [9, с. 4].

В окремих адміністративних справах, що стосуються порушення права на підприємництво, можливе апеляційне оскарження прийнятого рішення, але неможливе касаційне. Так, наприклад, Вищий антикорупційний суд (далі – ВАКС) розглядає справи про застосування санкцій, визначених п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції» від 14.08.2014 р. № 1644-VII (далі – Закон «Про санкції») [10] як суд першої інстанції. Апеляційною (і останньою) інстанцією у таких справах є Апеляційна палата Вищого антикорупційного суду (ч.ч. 4, 8 ст. 283-1 КАС України).

Щодо адміністративних справ про застосування санкцій (ст. 283-1 КАС України) визначено спеціальний суб'єкт розгляду – Вищий антикорупційний суд, тому у ч. 8 цієї статті визначено процесуальні особливості апеляційного розгляду цих справ. Значна кількість цих особливостей можуть бути охарактеризовані як позитивні та корисні з точки зору забезпечення ефективного захисту суб'єктивних права, свобод та інтересів: скорочений строк розгляду Апеляційною палатою ВАКС апеляційної скарги – 15 днів з

дня надходження до суду апеляційної скарги; повноваження АП ВАКС щодо розгляду справи по суті попри неприбуття сторін, якщо вони належним чином повідомлені про час та місце розгляду справи (ч. 8 ст. 283-1 КАС України); встановлення меж розгляду справи АП ВАКС (абз. 8 ч. 8 ст. 283-1 КАС України).

Водночас, не можна не звернути увагу на окремі дискусійні положення щодо організації роботи ВАКС, що безпосередньо стосуються розгляду справи у АП ВАКС та стали предметом уваги науковців: встановлення законодавцем, фактично, стандарту доказування «перевага доказів», за яким оцінюється переконливість сукупності доказів, наданих однією та іншою стороною (ч. 6 ст. 283-1 КАС України); уточнення правової природи конфіскації, що застосовується ВАКС; уточнення законодавчого визначення терміну «активи»; неможливість касаційного оскарження постанови АП ВАКС та деякі інші. Зокрема, авторами звертається увага щодо недоцільності встановлення стандарту доказування «перевага доказів», оскільки це суперечить загальним положенням про доказування у адміністративному судочинстві. Крім того, авторами відстоюється теза щодо доцільності закріплення у законодавчому порядку можливості касаційного оскарження постанов АП ВАКС, оскільки в іншому випадку ВАКС потенційно перетворюється на «трибунал» або «особливий суд», що не відповідає Конституції України [11, с. 313].

Оцінюючи зазначені наукові висновки, варто вказати на їх дискусійність. Так, специфічні правила оцінки доказів, визначені у ч. 6 ст. 283-1 КАС України (так званий «стандарт доказування») варто розглядати як особливості провадження щодо розгляду таких справ, з огляду на формулювання назви статті 283-1 КАС України «Особливості провадження у справах про застосування санкцій». Такі особливості зумовлені специфікою

зазначених справ, тому окреслена наукова позиція потребує додаткового обґрунтування.

При визначенні гарантій суб'єктивних прав, свобод, інтересів при розгляді справ про застосуванні санкцій варто зважати на достатньо високі законодавчі вимоги до суддів касаційного суду: наявність стажу роботи на посаді судді не менше десяти років, або наявність наукового ступеня та десятирічного стажу наукової роботи у сфері права, або наявність досвіду здійснення професійного представництва в суді (адвокатської діяльності) щонайменше десять років, або має сукупний стаж роботи за зазначеними положеннями не менше десяти років (ч. 1 ст. 38 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). З огляду на викладене, перспективним вбачається опрацювання проблематики касаційних фільтрів щодо справ про застосування санкцій, оскільки високий фаховий рівень суддів Верховного Суду дозволяє розглядати касаційні скарги щодо таких справ як мінімум в деяких випадках.

Іншою категорією справ є справи у зв'язку із здійсненням державного контролю, нагляду, а також державного регулювання у сфері медіа. Відповідно до ч. 5 ст. 289-4 КАС України, визначено спеціальний строк подання апеляційної та касаційної скарги на рішення адміністративних судів у цих справах – 20 днів з дня проголошення відповідних рішень. Водночас, у відповідній нормі відсутня вказівка щодо моменту початку перебігу цього строку у разі, якщо в судовому засіданні проголошено лише вступну та резолютивну частину судового рішення, подібно до того, як це визначається у ч. 1 ст. 295 КАС України. Крім того, немає конкретизації щодо наслідків відсутності сторони у залі судового засідання при проголошенні судового рішення (ч. 5 ст. 251 КАС України).

Матеріали діяльності судів свідчать про наявність нестабільної судової практики у подібних випадках. Так, відсутність сторони у залі судового

засідання під час проголошення судового рішення може бути визнано поважною причиною пропуску строку на апеляційне оскарження, якщо стороні не було вручене судове рішення відповідно до вимог ч. 5 ст. 251 КАС України (направлення до електронного кабінету або поштою рекомендованим листом). Водночас, нестабільність судової практики стосується саме визначення конкретних обставин справи як поважних чи неповажних причин пропуску строку на апеляційне оскарження. Зокрема, апеляційним судом відмовлено у відкритті апеляційного провадження з огляду на несвоєчасність усунення недоліків апеляційної скарги (несплата судового збору). Скасовуючи зазначену ухвалу, судом касаційної інстанції було вказано на відповідальне відношення скаржника до усунення недоліків апеляційної скарги, максимальну оперативність сплати судового збору та на обов'язок суду апеляційної інстанції врахувати ці обставини при вирішенні питання щодо наявності поважних причин пропуску строку на апеляційне оскарження. Крім того, касаційним судом було констатовано обмеження, таким чином, права відповідача на апеляційне оскарження судового рішення, що передбачає зокрема, неприпустимість невиправданого формалізму з боку суду при застосуванні обмежень щодо доступу до суду [12].

Таке розуміння судом касаційної інстанції права на апеляційне оскарження судового рішення варто підтримати, оскільки воно збігається із загальним розумінням права на справедливий суд та його гарантій Європейським судом з прав людини як права, що є практичним та ефективним [13, §§ 76-79] та передбачає чітку та практично забезпечену можливість особи оскаржити акт, що зачіпає її права [14, § 38], що безпосередньо впливає на ефективність судового захисту права на підприємницьку діяльність.

Формулювання назви статті 289-4 КАС України «Особливості провадження у справах щодо здійснення державного регулювання, нагляду і

контролю у сфері медіа» свідчить про вузьке визначення предмету регулювання статті: такий предмет обмежується визначенням виключно вказаних особливостей. Тому, у випадку, коли сторона у такій справі не була присутня у судовому засіданні необхідно виходити з того, що предметом регулювання ч. 5 ст. 289-4 КАС України є передусім, встановлення спеціального строку апеляційного та касаційного оскарження судових рішень у таких справах. Неврегулювання цією частиною наслідків відсутності особи у залі судових засідань або проголошення лише вступної та резолютивної частин судового рішення не можна розглядати як заборону застосування спеціальних правил, передбачених ст.ст. 251, 295 КАС України відповідно.

Окреслені положення свідчать про доцільність подальшого розвитку процедури розгляду справ у адміністративних судах, хоча розвантаження адміністративних судів, досягнення оперативності та передбачуваності здійснення правосуддя у адміністративних справах, в тому числі й щодо захисту права на підприємництво можливе й завдяки певним факторам, що перебувають поза межами судової системи. У цьому контексті варто погодитись із О.В. Константим, який, опрацьовуючи проблематику касаційного перегляду в адміністративному судочинстві, вказує про такі фактори, як: вдосконалення та поліпшення діяльності органів публічної влади з виконання державних функцій; продовження процесів приведення законодавства у сфері діяльності зазначених суб'єктів до відповідності європейським стандартам. Вказані фактори він розглядає як противагу розвитку проблематики процесуальних фільтрів касаційного оскарження [1, с. 213].

Відповідно до ст. 359 КАС України, постанова адміністративного суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, а ухвала – з моменту її проголошення. У постанові суд касаційної інстанції надає

остаточну відповідь на касаційну скаргу чи відзив на касаційну скаргу [6, с. 1119].

Оскільки судові рішення суду касаційної інстанції не підлягають оскарженню, то адміністративне судочинство у конкретній адміністративній справі на цій стадії, як правило, завершується. Водночас, існують особливі обставини, існування яких свідчить про необхідність перегляду судових рішень навіть суду касаційної інстанції. Такими є: нововиявлені обставини (ч. 2 ст. 361 КАС України); виключні обставини (ч. 5 ст. 361 КАС України).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, касаційний перегляд у системі адміністративного судочинства відіграє ключову роль у забезпеченні законності та єдності судової практики у справах щодо захисту права на підприємництво. Його значення полягає не лише у виправленні помилок судів нижчих інстанцій, а й у формуванні стабільних підходів до тлумачення норм адміністративного та публічного економічного права.

Сучасна модель касаційного провадження в адміністративному судочинстві України поєднує риси ординарного та екстраординарного перегляду. З одного боку, законодавець розширив доступ до касаційного оскарження, закріпивши загальне правило його допустимості після апеляційного перегляду. З іншого - збережено систему касаційних фільтрів, яка обмежує можливість перегляду рішень у справах незначної складності та окремих категоріях проваджень, що свідчить про прагнення забезпечити баланс між доступом до правосуддя та ефективністю судової системи.

У справах про захист права на підприємництво зазначені обмеження мають істотне значення, оскільки значна частина таких спорів розглядається у порядку спрощеного позовного провадження, що унеможливлює касаційний перегляд. Це зумовлює підвищену відповідальність судів першої та

апеляційної інстанцій за правильність застосування норм матеріального і процесуального права, а також актуалізує питання удосконалення критеріїв віднесення справ до категорії незначної складності.

Особливу проблематику становлять адміністративні справи про застосування санкцій, у яких касаційний перегляд законодавчо виключений. Поєднання в межах Вищого антикорупційного суду функцій суду першої та апеляційної інстанцій, разом із застосуванням спеціального стандарту доказування, створює потенційні ризики для повноти судового контролю та реалізації гарантій справедливого суду. У цьому контексті перспективним є подальше наукове осмислення можливості запровадження диференційованих касаційних фільтрів у справах зазначеної категорії.

Касаційний перегляд також виконує важливу гарантійну функцію у забезпеченні практичного й ефективного права на суд, що підтверджується підходами Європейського суду з прав людини та практикою Верховного Суду щодо недопущення надмірного формалізму при застосуванні процесуальних строків і обмежень доступу до правосуддя.

Література

1. Константий О.В. Захист прав фізичних та юридичних осіб в адміністративному судочинстві: проблеми теорії і практики: дис. … д.ю.н.: 12.00.07. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Х., 2015. 276 с. URL: https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0516U000213/ (дата звернення: 09.10.2025).

2. Хлібороб Н.Є. Публічно-правовий спір як предмет юрисдикційної діяльності адміністративного суду: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2012. 192 с.

3. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. Редакція від 31.10.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text (дата звернення 10.12.2025).

4. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Редакція від 04.06.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text (дата звернення 10.12.2025).

5. Цивільне процесуальне право України (Особлива частина): підруч. Ред. О.В. Гетманцев. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 240 с.

6. Смокович М.І., Бевзенко В.М. Адміністративний процес України: теорія, практика. Заг. ред. В.М. Бевзенка. Київ: ВД «Дакор», 2021. 1204 с.

7. Сірий М.І. Система перегляду судових рішень в Україні: погляд у майбутнє. *Юридичний журнал*. 2003. № 3. С. 111-119.

8. Назаров І.В. Судові системи країн Європейського Союзу та України: генезис та порівняння: монографія. Харків: ФІНН, 2011. 430 с.

9. Звіт про здійснення правосуддя Касаційним адміністративним судом у складі Верховного Суду за 2023 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika/stat_zvit_2023_zag (дата звернення: 07.10.2024).

10. Про санкції: Закон України від 14.08.2014 р. № 1644-VII. Відомості Верховної Ради України офіційне видання від 03.10.2014 — 2014 р., № 40, стор. 2838, стаття 2018.

11. Шестак Л.В., Керноз Н.Є., Новомлинець А.О. Окремі проблеми процесуального статусу Вищого антикорупційного суду України. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 12. С. 196-313. URL: http://lsej.org.ua/12_2023/76.pdf (дата звернення: 26.09.2024).

12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 24.09.24 р. у справі № 160/31742/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121907796 (дата звернення: 23.01.2024).

13..Справа «Зубац проти Хорватії»: рішення Європейського суду з прав людини від 05.04.2018 р. за заявою № 40160/12. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184798 (дата звернення: 07.10.2024).

14. Case of Bellet v. France: рішення Європейського суду з прав людини від 04.12.1995 р. за заявою № 23805/94. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57952 (дата звернення: 07.10.2024).

References

1. Konstantyi O.V. Zakhyst prav fizychnykh ta yurydychnykh osib v administratyvnomu sudochynstvi: problemy teorii i praktyky: dys. … d.yu.n.: 12.00.07. Natsionalnyi yurydychnyi universytet imeni Yaroslava Mudroho. Kh., 2015. 276 s. URL: https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0516U000213/

2. Khliborob N.Ye. Publichno-pravovyi spir yak predmet yurysdyktsiinoi diyalnosti administratyvnoho sudu: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka. Lviv, 2012. 192 s.

3. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy vid 06.07.2005 № 2747-IV. Redaktsiia vid 31.10.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text

4. Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII. Redaktsiia vid 04.06.2025. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

5. Tsyvilne protsesualne pravo Ukrainy (Osoblyva chastyna): pidruch. Red. O.V. Hetmantsev. Chernivtsi: Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha, 2022. 240 s.

6. Smokovych M.I., Bevzenko V.M. Administratyvnyi protses Ukrainy: teoriia, praktyka. Zah. red. V.M. Bevzenka. Kyiv: VD «Dakor», 2021. 1204 s.

7. Siryi M.I. Systema perehliadu sudovykh rishen v Ukraini: pohliad u maibutnie. *Yurydychnyi zhurnal*. 2003. № 3. S. 111-119.

8. Nazarov I.V. Sudovi systemy krain Yevropeiskoho Soiuzu ta Ukrainy: henezys ta porivniannia: monohrafiia. Kharkiv: FINN, 2011. 430 s.

9. Zvit pro zdiisnennia pravosuddia Kasatsiynym administratyvnym sudom u skladi Verkhovnoho Sudu za 2023 r. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/sud_statistika/stat_zvit_2023_zag

10. Pro sanktsii: Zakon Ukrainy vid 14.08.2014 r. № 1644-VII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy ofitsiine vydannia vid 03.10.2014 — 2014 r., № 40, stor. 2838, stattia 2018.

11. Shestak L.V., Kernoz N.Ye., Novomlynets A.O. Okremi problemy protsesualnoho statusu Vyshchoho antykoruptsiinoho sudu Ukrainy. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal.* 2023. № 12. S. 196-313. URL: http://lsej.org.ua/12_2023/76.pdf

12. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Kasatsiinoho administratyvnoho sudu vid 24.09.2024 r. u spravi № 160/31742/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/121907796

13. Zubac v. Croatia: rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 05.04.2018 r. za zaiavoiu № 40160/12. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-184798

14. Bellet v. France: rishennia Yevropeiskoho sudu z prav liudyny vid 04.12.1995 r. za zaiavoiu № 23805/94. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57952